

МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ВИСОКОГО МОРАЛЬНОГО ДУХУ ВОЇНІВ

Романишин А. М. кандидат педагогічних наук, доцент,
Науково-дослідний центр гуманітарних проблем ЗС України
<https://orcid.org/0000-0003-3115-5999>

Неурова А. Б. кандидат психологічних наук, доцент,
Національна гвардія України
<https://orcid.org/0000-0002-1220-8613>

У статті розглядаються питання покращення морального духу у військовослужбовців та зазначаються пропозиції щодо методів і способів його формування в процесі їх морально-психологічної підготовки, розроблені на підставі аналізу досвіду російсько-української війни, особистого досвіду авторів та результатів опитування військовослужбовців.

Ключові слова: мораль; моральність; моральні цінності; моральний дух; бойові дії; бойова підготовка; національно-патріотична підготовка; психологічна підготовка; морально-психологічна підготовка.

Вступ. Війна в Україні показала те, що військові знали дуже давно, – моральний дух важливіший за будь-яку надсучасну систему озброєння чи військову стратегію.

Моральний дух – рівень духовної готовності та мотивації військовослужбовців переносити випробування воєн (воєнних конфліктів), труднощі військової служби заради досягнення перемоги над ворогом (Aleshchenko, 2008). Питаннями дослідження морального духу військ військові полководці та вчені займаються дуже давно. Разом з тим, у різні часи, дослідники по-різному розуміли зміст поняття моральний дух. Часто його ототожнювали з бойовим духом, моральним станом, морально-психологічним станом тощо (Iliuk, 2014; Kaposloz, Vasylenko, 2012).

Складники морального духу – це взаємозалежні чинники раціональних (мотиваційно-вольових) якостей особового складу, що визначені відповідно до форм суспільної свідомості, соціально-психологічної структури військових колективів і принципу єдиноначальності (Iliuk, 2014).

Фахівці визначають наступні складники морального духу воїна (Iliuk, 2014):

ідейний – національні переконання, використання державної мови, державницька свідомість;

економічний – фінансове, продовольче, речове, житлове забезпечення, службове навантаження;

політичний – єдність влади, довіра до влади, розуміння та підтримання внутрішньої і зовнішньої політики держави;

соціально-психологічний – сформованість військових колективів та розвиток у них соціально-психологічних явищ, таких, як громадська думка, колективний настрій, традиції, взаємовідносини;

адміністративний – авторитетність командирів і начальників, професійна підготовленість особового складу, статутний порядок у військових частинах і підрозділах, успішність виконання службово-бойових завдань.

Загальновідомо, що «високий моральний стан військ – це засіб, здатний перетворити поразку на перемогу. Армія не розбита, поки вона не перейнялася свідомістю поразки, бо поразка – це висновок розуму, а не фізичний стан». (Copeland, 2010). Коли боротьба набуває затяжного характеру, її результат вирішує моральна, а не фізична сила. Зараз, ця сентенція, як ніколи, актуальна для України, в її боротьбі з російським агресором.

Отже, можна зробити висновок, що високий моральний дух військ є одним з основних чинників, що впливає на здатність особового складу переносити важкі випробування війни, незгоди, втрати, труднощі військової служби і досягати перемоги над ворогом, успішно виконувати поставлені службово-бойові завдання.

Таким чином, розгляд питань покращення морального духу у

військовослужбовців і визначає актуальність відпрацювання пропозицій щодо методів та способів його формування (видозміни). Особливу увагу ми хочемо звернути на формування високого морального духу військовослужбовців в процесі їх морально-психологічної підготовки.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі наукових джерел із досліджуваної проблеми, доведенні необхідності впливу на моральні цінності військовослужбовців, визначення методів, прийомів та способів формування високого морального духу військовослужбовців шляхом покращення організації та проведення їх моральної та психологічної підготовки.

Завдання відпрацювання пропозицій щодо методів та способів формування морального духу у військовослужбовців.

Теоретичне підґрунтя. Аналіз психолого-педагогічної літератури останніх років свідчить, що, окремо, процес формування морального духу у військовослужбовців, не був предметом ґрунтовних досліджень українськими вченими. Крім того, немає чіткого розуміння відмінності морального духу від психічного стану.

На сьогодні, у Збройних Силах України існує тенденція до абсолютизації можливостей військової психології щодо розв'язання різноманітних проблем пов'язаних із впливом на свідомість персоналу. Наприклад, морально-психологічне забезпечення замінюється психологічною підтримкою персоналу, морально-психологічний стан – на психологічні якості тощо. У структурі перспективної системи психологічної підтримки персоналу, в принципі, не закладається можливість (необхідність) формування (видозміни) моральних цінностей військовозобов'язаних та військовослужбовців.

Методи дослідження. Для вирішення завдань дослідження були використані методи наукового дослідження: аналіз інформації, спостереження та опитування.

Результати і обговорення. Для того, щоб уточнити зміст поняття «моральний дух», розглянемо етимологію поняття «мораль».

Мораль – система неофіційних уявлень, норм та оцінок, що регулюють поведінку

людей у суспільстві, практична реалізація положень якої забезпечується громадським схваленням чи осудом [9].

Мораль – система цінностей і норм поведінки людей у ставленні одне до одного та до суспільства. Вона виникає й розвивається у зв'язку з потребою суспільства регулювати поведінку людей у різних сферах їхнього життя і вважається одним із найдоступніших способів осмислення складних процесів суспільного буття. Корінною проблемою моралі є регулювання взаємин та інтересів особистості й суспільства (Shaihorodskiy, 2007). Вона являє собою систему принципів і норм, що визначають характер відносин між людьми відповідно до прийнятих у даному суспільстві понять про добро і зло, справедливе і несправедливе, гідне і недостойне. Науковцем Шайгородським Ю. (2007) визначено функції моралі: (Shaihorodskiy, 2007).

пізнавальна – вчить людей бачити вчинки інших індивідів з погляду моральних цінностей;

виховна – бере участь у формуванні людської особистості, її самосвідомості. Мораль сприяє становленню поглядів на мету та сенс життя, усвідомлення людиною своєї гідності, обов'язку перед іншими людьми та суспільством;

ціннісно-орієнтуюча – мораль дозволяє виділити певні орієнтири для кожної людини. Ця функція дає людині уявлення про її призначення та сенс життя. Індивід не буде розмірковувати про це щодня, але у складний час у голові у кожного проноситься думка «навіщо я живу?» І ціннісно-орієнтуюча функція дозволяє знайти відповідь на поставлене запитання;

регулятивна – спрямовує та коригує практичну діяльність людини з погляду врахування інтересів інших людей, суспільства.

Існує багато думок з приводу співвідношення моральності і моралі. Інколи моральність трактується як синонім моралі, але з часу німецького філософа Гегеля прийнято розрізняти мораль і моральність. Згідно з поділом цих понять в концепції Гегеля, моральність є внутрішньою установкою людини – на відміну від моралі, яка (поряд із законом) є тільки зовнішньою вимогою до поведінки індивіда. У сучасній

літературі за ними закріплюється, наслідуючи Гегеля, розуміння моралі як форми суспільної свідомості, сукупності усвідомлених людьми принципів, норм, приписів, правил поведінки, а моральності – як втілення цих принципів, правил і норм у реальній поведінці людини і стосунках між нею та іншими людьми (Lozovoi, Panov, Stasevska ta in., 2004).

Моральні цінності – моральні зразки, поняття, вимоги, що дають можливість людині оцінювати дійсність та орієнтуватися в ній [10].

Ціннісним змістом пронизане все людське життя. Цінності – серцевина світогляду людини, певний ідеал особистості, міра значущості речей, явищ, подій. Як правило, ми поділяємо цінності на матеріальні та духовні. На підставі цінностей формуються соціальні почуття (наприклад, моральні, естетичні та ін.) або знання (економічні, політичні, правові тощо).

Моральні цінності – це потенційні мотиви, які можуть бути усвідомлені особистістю і стати детермінантами поведінки. Це моральні зразки, поняття, вимоги, що дають можливість людині оцінювати дійсність та орієнтуватися в ній. (Shaihorodskiy, 2007).

Моральні цінності в усіх сферах життя людини регламентуються моральними нормами й принципами. Моральні норми і принципи – це певні вимоги та заборони, що регулюють діяльність, поведінку людей, їхню взаємодію та спілкування.

Цінності, в які людина вірить і яких дотримується, є своєрідним компасом у прийнятті рішень, отже, вони впливають на її думки, дії і поведінку. Цінності впливають на формування характеру людини, її особисті якості, мораль і ставлення до світу, отже – визначають її долю.

Актуальним на сьогодні залишаються питання формування (видозміни) моральних цінностей, як у військовозобов'язаних, з метою донесення до їх свідомості думки про необхідність захисту країни від агресора, як єдиного способу їх власного виживання і подальшого існування їх рідних та близьких, так і у військовослужбовців, з метою покращення їх мотивації до участі у бойових діях.

Нажаль, на сьогодні, Сили оборони Україна мають певні проблеми із питанням мотивації особового складу підрозділів до

безпосередньої участі у бойових сутичках з ворогом.

Крім того, гостро стоїть питання проведення мобілізації і залучення людей до служби у Силах оборони України.

Все частіше від громадян, які підпадають під мобілізацію, можна почути: «А що мені дала ця країна, щоб я за неї вмирав?», або «За що мені воювати, за чиновників-корупціонерів?» тощо.

Чому виникла ця проблема?

Як відомо, цінності формуються в ході соціалізації людини внаслідок проникнення суспільної інформації в її індивідуально-психологічний світ. На кожному етапі становлення особистості людина набуває нових цінностей. Вважається, що десь до 50 років базовий набір сформований, але загалом цей процес триває протягом усього життя.

Нажаль, тридцять років після отримання незалежності, в Україні, на усіх рівнях культивувалася думка про неможливість війни на нашій території, про миролюбство нас і народів, що нас оточують, про недоцільність утримання великої армії тощо. Все це призвело до того, що навіть люди, які були виховані у радянському суспільстві, де існував певний «культ» патріотизму, захисту батьківщини, необхідності обов'язкової військової служби у збройних силах, початкової військової підготовки у середніх школах тощо, стали вважати це зайвою «воєнщиною» та марнотратством державних ресурсів.

Наслідки цього ми вперше побачили у 2014 році під час анексії Криму та окупації частини Донбасу росією.

Особливо яскраво це проявляється під час відбиття широкомасштабної російської агресії, коли, разом з величезною частиною патріотично налаштованих громадян, які з перших днів встали на захист України, нажаль, є велика кількість людей, які намагаються ухилитися від виконання свого конституційного обов'язку.

Крім того, на нашу думку, недостатньо уваги формуванню у військовослужбовців моральних цінностей, необхідних під час війни, приділяється з боку командування військових частин та підрозділів Сил оборони України.

Враховуючи те, що російсько-українське протистояння буде тривалим, ми

наголошуємо на необхідності посилення морального виховання усіх громадян України в контексті формування в них моральних цінностей щодо особистої відповідальності за захист незалежності та територіальної цілісності держави. Прийшов час створити такий собі варіант радянського «ВСЕВОБУЧ», або, щось на кшталт системи військової підготовки населення Ізраїлю із її загальною початковою військовою підготовкою, що здійснюється у рамках молодіжної воєнізованої організації ГАДНА (аббревіатура івритських слів «Молодіжні батальйони») тощо, під час якої велика увага повинна приділятися не тільки військовій підготовці, але й формуванню моральної готовності до захисту Батьківщини. Ми вважаємо, що займатися цим необхідно на більшості етапах соціалізації особистості, починаючи з дитинства. І головним замовником, провідником ідей та лідером у процесі формування необхідних моральних цінностей у потенційних захисників повинна стати Держава.

На сьогоднішній день, на нашу думку, основна увага повинна приділятися формуванню (видозміні) моральних цінностей у військовозобов'язаних та військовослужбовців, з метою покращення їх мотивації до служби у Силах оборони України і участі у бойових діях, щоб не було випадків, коли професійно і психологічно підготовлений воїн відмовляється виконувати бойові завдання у зв'язку з тим, що його моральні цінності йому цього не дозволяють. Наприклад, він не хоче брати участь у «братовбивчій війні», або вмирати «за привілеї олігархів, які розв'язали цю війну».

Під час проведення заходів з морального виховання, необхідно враховувати те, що думки, почуття та поведінка наших громадян різних поколінь в умовах війни відрізняються, і вони по різному ставляться до своєї безпосередньої участі у збройному протистоянні.

Наприклад, досвід російсько-української війни свідчить, що середній вік військовослужбовців 45 років. Тобто, це означає, що переважну більшість чоловіків та жінок у складі Сил оборони України становлять представники, так званих, поколінь Х, тих, хто народився у 60-х – на початку 80-х років, та Y – ті, хто народились у 80-х – 90-х роках минулого століття [9].

Згідно з опитуваннями, люди покоління Х вірять у перемогу України, але схильні виявляти патріотизм осмисленого типу, готові прийняти об'єктивні умови війни як дуже складні, а 18% з респондентів вважають за можливе при звільненні всіх українських земель сідати за стіл переговорів з метою встановлення тривалого миру. (Gal, 2023).

Покоління Y – найоптимістичніше з усіх, бо переважна більшість респондентів беззастережно вірить у перемогу України. Вони також є основою волонтерського руху, найбільше жертвують грошей на потреби армії. Але, незважаючи на це, якщо стоїть дилема між збереженням життя українців та територіальними поступками, то 40% готові заради життя людей пожертвувати територією (Gal, 2023).

Разом з тим, за роки незалежності ціле покоління вирросло на ідеалах космополітизму та пацифізму. Покоління Z, або зумери, або «цифрове покоління», – це ті, хто народились кінець 90-х – початок 2010-х років.

Фахівці вважають, що зумери завжди мають свою особисту точку зору на те, що відбувається, і переконати їх буває нелегко. Зумери – найтолерантніше покоління з тих, що нині живуть, вони не сприймають будь-які прояви расизму і ксенофобії, вони щиро прагнуть загальної рівності і справедливості. Поважають кожну особу, вважаючи її унікальною. Війна зруйнувала багато мрій покоління Z: навчання за кордоном, робота в інших країнах, подорожі – все це у минулому. Покоління не готове до випробувань, але поставлене в жорсткі рамки реальності (Gal, 2023).

Усі ці особливості представників різних поколінь необхідно враховувати під час формування (видозміни) у них необхідних моральних цінностей та якостей.

В межах нашої статті нас цікавлять ці питання стосовно військовослужбовців. Яким же чином можна здійснювати формування та корекцію моральних цінностей військовослужбовців?

Ми вважаємо, що для цього необхідно повноцінно використовувати період, коли військовослужбовці проходять базову загальновійськову підготовку. В першу чергу, мова йде про години, що відводяться

на заняття з національно-патріотичної підготовки та психологічної підготовки.

У Програмі базової загальновійськової підготовки (для підготовки мобілізаційних ресурсів) ТП 7-00(206)246.63, затвердженій у червні 2023 року, на національно-патріотичну підготовку особового складу відводиться 11 годин. Разом з тим, на нашу думку, ні зміст тем, ні якість проведення цих занять не цілком відповідають вимогам сьогодення. Наприклад: з 11 тем – 5 присвячені історичним подіям пов'язаним з воєнною історією України, які практично дублюють навчальну інформацію середньої школи. Дуже часто, у навчальних центрах, у тому числі і за кордоном, де здійснюється підготовка військовослужбовців призваних за мобілізацією, це заняття або взагалі не проводяться, або проводяться за остаточним принципом, як неважливі.

Ми вважаємо, що на даному історичному етапі, з військовослужбовцями призваними за мобілізацією необхідно проводити заняття на тематику, яка б допомагала формуванню в них таких моральних цінностей та якостей, як: патріотизм, відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, готовності до захисту Батьківщини тощо. Наприклад:

За що ми воюємо.

Помста чи справедливість? Помста ворогу, як засіб досягнення справедливості.

Чому відповідальність за війну лежить на всіх росіянах.

Сучасна росія – неонацистська держава.

Звірства рашистських окупантів в Україні.

Загарбницька політика росії.

Історичні маніпуляції рашистської пропаганди.

Переможні воєнні операції Сил оборони України у російсько-українській війні тощо.

Командуванню військових частин та підрозділів необхідно звернути увагу на максимально можливе покращення якості підготовки і проведення занять з національно-патріотичної підготовки.

Крім того, великий потенціал має щоденне формальне, у вигляді командирського інформування і аналізу проведених дій, та неформальне спілкування з особовим складом командирів

та фахівців структур морально-психологічного забезпечення, або, у перспективі, структур психологічної підтримки персоналу, з питань (подій), що хвилюють підлеглих і впливають на їх моральний дух.

Головне завдання, яке повинне вирішуватися у ході проведення занять з національно-патріотичної підготовки – це формування у воїнів моральної готовності до безпосередньої участі у бойових діях та до вбивства ворогів.

Що стосується занять з психологічної підготовки в період проведення базової загальновійськової підготовки особового складу, то, на нашу думку, вони також недостатньо використовуються для формування у воїнів морального духу, особливо його соціально-психологічного та адміністративного складників.

У Віснику Національного університету оборони України №6 2023 року автори вже звертали увагу на проблемні питання щодо організації та проведення занять з психологічної підготовки у навчальних центрах. (Romanyshyn, Neurova, 2023).

Ми вважаємо, що, враховуючи невелику кількість годин відведених на психологічну підготовку, недостатнє моделювання психологічних чинників бойових дій під час проведення занять з інших предметів навчання у процесі підготовки у навчальних центрах, та враховуючи досвід бойових дій, необхідно скорегувати спрямованість та тематику занять з психологічної підготовки військовослужбовців.

Наприклад, навіть поверховий аналіз досвіду ведення бойових дій з використанням інформації з відкритих джерел показує, що багато наших військових, особливо призваних за мобілізацією, потребують покращення психологічної підготовки з питань формування психологічної стійкості та готовності до:

перебування під артилерійськими обстрілами;

стрільби по живих людях;

тривалого перебування у тяжких «побутових умовах»;

ведення спостереження та прицільної стрільби з траншеї (окопу) в ході бою;

безконфліктного спілкування із співслужбовцями;

брати на себе відповідальність тощо.

Ми впевнені, що на заняттях з бойової підготовки, враховуючи недостатню кількість часу відведеного на підготовку особового складу, необхідно моделювати ті ситуації, які є характерними для бойових умов. Тим самим буде дотримуватися вимоги одного з основних принципів психологічної підготовки – відповідності цілей і змісту навчання переліку конкретних бойових завдань, які особовий склад буде виконувати на фронті.

Ми вважаємо, що особовий склад обов'язково необхідно ознайомлювати із наслідками впливу чинників сучасного бою на психіку людини та навчати військовослужбовців методам діагностиці власного стану і способам керування стресом у бойових умовах.

З метою формування психологічної готовності військовослужбовців до застосування особистої зброї з метою знищення ворогів необхідно виконувати вправи стрільб з використанням мішеней тільки з реалістичним (фотографічним) зображенням на них російських загарбників зі зброєю у руках. Військовослужбовців не повинні стріляти «в яблучко» умовної цілі або у силуети. Вони повинні стріляти на ураження по тому, що несе смертельну загрозу. За допомогою цього реалістичного тренування воїни виробляють умовні рефлекси, які допоможуть їм вижити. Якщо ми хочемо, щоб військовослужбовці були спроможні застосовувати зброю належним чином, то вони повинні тренуватися на реалістичних симуляторах, що відтворюватимуть те, з чим їм доведеться зіткнутися у реальних умовах. Наприклад, вправи стрільб необхідно виконувати так, як стрільба відбувається у реальному бою: із окопу та в русі, з бронетехніки. При цьому максимально імітувати вогневий вплив ворога, щоб привчити воїнів до ведення прицільного вогню та спостереження за полем бою не дивлячись на небезпеку.

На заняттях з вогневої підготовки доцільно обов'язково тренувати особовий склад техніці швидкої заміни магазинів (лент, набоїв) в русі, незручному положенні, темряві тощо та привчати до постійного обслуговування (чищення) особистої зброї. Крім того, під час виконання вправ стрільб необхідно навчати військовослужбовців технікам психічної саморегуляції

(дихальним технікам, за допомогою яких можна швидко опанувати хвилювання та нормалізувати дихання, зняття м'язового напруження і інш.)

Для підготовки особового складу до можливого поранення та вигляду відкритих ран, крові тощо, необхідно на заняттях з тактичної медицини використовувати реалістичні імітатори поранень, відео з поля бою з випадками важких поранень російських солдатів тощо. Доцільно запрошувати військовослужбовців, які зазнали неважких поранень та продовжують виконувати бойові завдання, для бесід та проведення занять з особовим складом.

Досвід підготовки військовослужбовців Збройних Сил України та країн-членів НАТО свідчить, що надзвичайно позитивний ефект на психологічну готовність особового складу до безпосередньої участі у бойових діях здійснюють проведення занять з використанням системи лазерної імітації бою типу MILES та обладнанням для страйкболу.

Звичайно, що з метою привчання особового складу до постійних звуків бою, усі заняття з бойової підготовки доцільно проводити у безпосередній близькості до позицій ракетних військ і артилерії та танкових підрозділів, або активно використовувати аудіозаписи звуків бою.

У своїх роботах ми вже неодноразово зазначали, що знайомі умови і звична діяльність, добре засвоєні способи бойової поведінки дають змогу воїнам на полі бою послуговуватись переважно засвоєними на заняттях та закріпленими в підсвідомості навичками, мінімально залучаючи свідомість та емоції. І навпаки, через незнайомі обставини та не засвоєні навички бойової діяльності, виникає потреба постійно залучати свідомість, що призводить до виникнення негативних емоційних переживань і знижує ефективність діяльності військовослужбовця.

Тільки те, що відпрацьовується під час тренувань, проявляється в бою. Автоматичні реакції, сформовані шляхом багаторазових повторень, і «щеплення» стресом через реалістичні, стресові тренування – це два потужні та ефективні інструменти, що дозволяють вийти за межі норми, але

зберегти оптимальний морально-психологічний стан.

Досвід свідчить, що усе, що відпрацьовується під час тренувань, проявляється у реальності. У багатьох добре тренуваних військовослужбовців інстинкт самозбереження відходить на другий план через тренування. Будь-який природний чи набутий імунітет проти вбивства, будь-яке відчуття недоторканості людського життя, будь-які людські емоції, будь-які докори сумління чи співчуття в рішучий момент – усе це можна подолати й витіснити тренуванням.

Щоб вижити у збройній сутичці, воїну потрібні три речі: зброя, вміння і воля вбивати.

Разом з тим, необхідно зазначити, що, коли воїн засвоює навички і закріплює їх на рівні м'язової пам'яті або дій на «автопілоті», важливо максимально обмежити кількість варіантів виконання вправи (завдання). Проведені дослідження довели, якщо кількість можливих варіантів реагування на ситуацію збільшується з одного до двох, то час реакції людини збільшується на 58%. Тобто, вибір між варіантами забирає час, і чим більше варіантів є, тим повільніше реакція (Hrossman, Kristensen, 2023).

Під час проведення морально-психологічної підготовки особового складу фахівці радять дотримуватися трьох принципів (Hrossman, Kristensen, 2023).

Перший принцип. Ніколи не «вбивати» воїна на тренуванні. Керівник заняття (інструктор, викладач) ніколи не повинен оголошувати військовослужбовців мертвими під час занять. Тренування-імітація, що викликає стрес, ставить воїна в плані психології виживання перед вибором у момент ураження зброєю. Якщо на тренуванні військовослужбовець має зупинитися після «влучання» в нього (так, ніби сценарій заняття закінчився), він програє у своїй свідомості небажану й потенційно саморуйнівну дію.

Незалежно від того, чи «підстрелять» учасника тренування, чи ні, сценарій імітації збройної сутички не повинен закінчуватися доти, доки воїн успішно не вступить у бій, не займе вигідну позицію (укриття), не викличе допомогу й, очікуючи на її прибуття, не буде контролювати поле бою.

Жоден інший результат не годиться, оскільки вони не дадуть воїну того досвіду виживання, яким він може скористатися у майбутніх боях.

Другий принцип. Намагайтеся ніколи не закінчувати заняття (тренування) невдачею для військовослужбовця. Спочатку керівник заняття проводить воїна через сценарій, де він зазнав невдачі, а потім, в ході заняття він досягає успіху. Спочатку інструктор виявив слабе місце у підготовці військовослужбовця, а потім, навчив, як позбутися цього. Отже, після тренування перед нами буде більш підготовлений боєць.

Третій принцип. Ніколи не говорити погано про тих, кого навчаєте. Основне правило військового керівника – карати наодинці, а хвалити публічно.

Усім, хто займається бойовою підготовкою військовослужбовців необхідно пам'ятати, що боєць не піднімається до рівня ситуації, що виникає в бою, а опускається до рівня своєї підготовки. Не треба думати, що в бою (екстремальній ситуації) військовослужбовець, раптово, буде здатний робити те, чого його не навчали.

Висновки. Таким чином, ми вважаємо, що вищезазначені пропозиції щодо внесення змін у зміст та методику організації і проведення моральної та психологічної підготовки особового складу призваного за мобілізацією, будуть сприяти формуванню у нього таких моральних цінностей і якостей та психологічної стійкості і готовності, що дозволять військовослужбовцям досягати перемоги над ворогом, успішно виконувати поставлені бойові завдання.

Як казав генерал Дж. К. Маршалл, начальник Генерального штабу американських збройних сил під час Другої Світової війни: «Серце солдата, його дух, душа – це все...Самої боротьби недостатньо. Для переможної боротьби необхідним є дух – мораль є запорукою перемоги» (Котар, 2017).

Перспективними напрямками подальшого дослідження порушених питань можуть бути: обґрунтування нових способів і прийомів моральної та психологічної підготовки військовослужбовців, відповідно до досвіду ведення бойових дій в ході російсько-української війни.

Список використаних джерел

1. Алещенко В. (2008). Психологічне забезпечення миротворчої діяльності військовослужбовців ЗСУ : монографія. – Харків, ХУПС.
2. Гроссман Д., Крістенсен Л. (2023). Бій: психологія і фізіологія воїна в часи війни та миру / пер. з англ. Андрій Накорчевський. Львів: Видавництво «Астролябія».
3. Етика: В.О. Лозовой, М.І. Панов, О.А. Стасевська та ін.; (2004). Навч. посіб. / За ред. проф. В.О. Лозового. К.: Юрінком. Інтер.
4. Ілляк О. (2014). Співвідношення категорій «моральний дух» і «морально-психологічний стан». Честь і закон: науковий журнал Національної академії Національної гвардії України. № 4.
5. Капосльоз Г., Василенко С., (2012). «Морально-психологічний стан» як інтегральна характеристика «людських ресурсів» та «людського фактора». Вип. 2 (27).
6. Copeland N. (2010). Psychology and the Soldier: The Art of Leadership. Whitefi sh.
7. Мартін Гал, (2023). «Кажде покоління уверено, що саме воно призначено перебудувати мир». <https://huxley.media/kazhdoe-pokolenie-uvereno-cto-imenno-ono-prizvano-peredelat-mir-alber-kamju/>
8. Комар З. Психологічна стійкість воїна https://shron1.chtyvo.org.ua/Komar_Zoran/Psykholohichna_stiikist_voina.pdf
9. Мораль <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C>
10. Моральні цінності https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96
11. Романишин А.М., Неурова А.Б., (2023). Професійно-психологічний відбір та психологічна підготовка як чинники профілактики самогубств серед військовослужбовців призваних за мобілізацією. Вісник Національного університету оборони України №6 (76). <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/287629/284344>
12. Шайгородський Ю. (2007). Суспільна мораль як система цінностей / Ю. Шайгородський // Правові засади захисту особистісних цінностей та суспільної моралі: збірник нормативних актів України / Уклад. : Ю.Ж. Шайгородський, К.П. Меркотан. – К. : Укр. Центр політ. Менеджменту.

References

1. Aleshchenko V. (2008). Psykholohichne zabezpechennia myrotvorchoi diialnosti viiskovosluzhbovtsiv ZSU. [Psychological support of peacekeeping activities of servicemen of the Armed Forces of Ukraine, monograph]. (in Ukrainian).
2. Hrossman D., Kristensen L.(2023). Bii: psykholohiia i fiziolohiia voina v chasty viiny ta myru. [Combat: psychology and physiology of the warrior in times of war and peace]. (in Ukrainian).
3. Etyka (2004). V.O. Lozovoi, M.I. Panov, O.A. Stasevska ta in., navch.. posib. [Ethics]. (in Ukrainian).
4. Iliuk O.(2014). Spivvidnoshennia katehorii «moralnyi dukh» i «moralno-psykholohichnyi stan». [Correlation of the categories "moral spirit" and "moral and psychological state"]. (in Ukrainian).
5. Kaposloz H., Vasylenko S. (2012). «Moralno-psykholohichnyi stan» yak intehralna kharakterystyka «liudskykh resursiv» ta «liudskoho faktora». [Moral and psychological state" as an integral characteristic of "human resources" and "human factor"]. (in Ukrainian).
6. Copeland N. (2010). Psychology and the Soldier: The Art of Leadership. [Psychology and the Soldier: The Art of Leadership]. (in Ukrainian).
7. Martin Gal. (2023). Kazhdoe pokolenie uvereno, chto ymenno ono pryzvano peredelat myr». [Each generation is sure that it is they who are called upon to remake the world] <https://huxley.media/kazhdoe-pokolenie-uvereno-cto-imenno-ono-prizvano-peredelat-mir-alber-kamju/> (in Ukrainian).
8. Komar Z. (2017). Psykholohichna stiikist voina. [Psychological stability of a warrior] https://shron1.chtyvo.org.ua/Komar_Zoran/Psykholohichna_stiikist_voina.pdf (in Ukrainian).
9. Moral <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C> (in Ukrainian).
10. Moralni tsinnosti [Moral values]. https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96_%D1%86%D1%96%D0%BD%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96 (in Ukrainian).
11. Romanyshyn A.M., Neurova A.B., (2023). Profesiino-psykholohichnyi vidbir ta psykholohichna pidhotovka yak chynnyky profilaktyky samohubstv sered viiskovosluzhbovtsiv pryzvanykh za mobilizatsiieiu. [Professional and psychological selection and psychological training as factors in the prevention of suicides among military servicemen called up for mobilization.] Visnyk Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy №6 (76) 2023. <http://visnyk.nuou.org.ua/article/view/287629/284344> . (in Ukrainian).
12. Shaihorodskiy Yu. (2007). Suspilna moral yak systema tsinnostei. [Social morality as a system of values]. Pravovi zasady zakhystu osobystisnykh tsinnostei ta suspilnoi moralizbirnykh normatyvnykh aktiv Ukrainy. Ukr. Tsentrl polit. Menedzhmentu (in Ukrainian).

Summary

MORAL AND PSYCHOLOGICAL TRAINING OF MILITARY OFFICERS AS A FACTOR OF FORMING A HIGH MORAL SPIRIT OF WARRIORS

Romanishin A. Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor Scientific-Research Center for Humanitarian Problems of the Armed Forces of Ukraine

Neurova A. Doctor of Philosophy in the field of psychology, Associate Professor, psychologist of the National Guard of Ukraine

The article examines the issue of improving the morale of servicemen and makes suggestions regarding the methods and methods of its formation in the process of their moral and psychological training, developed on the basis of an analysis of the experience of the Russian-Ukrainian war, the personal experience of the authors and the results of a survey of servicemen.

Introduction. The war in Ukraine has shown what the military has known for a long time - morale is more important than any state-of-the-art weapon system or military strategy.

The issues of forming (changing) moral values, both among conscripts, with the aim of bringing to their consciousness the need to protect the country from the aggressor, as the only way for their own survival and the further existence of their relatives and loved ones, and among military personnel remain relevant today. , in order to improve their motivation to participate in hostilities.

Unfortunately, today, the Defense Forces of Ukraine have certain problems with the issue of motivating the personnel of the units to directly participate in combat with the enemy.

In addition, the issue of mobilization and involvement of people to serve in the Defense Forces of Ukraine is acute.

Purpose. The purpose of the article is the theoretical analysis of scientific sources on the researched problem, proving the need to influence the moral values of servicemen, determining the methods, techniques and methods of forming high morale of servicemen by improving the organization and carrying out their moral and psychological training.

Methods. Methods of scientific research were used to solve the research tasks: information analysis, the scientific novelty consists in working out proposals regarding methods and methods of formation of morale among military personnel.

Conclusion. Thus, we believe that the above-mentioned proposals for making changes in the content and methodology of the organization and conducting moral and psychological training of personnel called up for mobilization will contribute to the formation of such moral values and qualities as well as psychological stability and readiness that will allow military personnel to achieve victory over the enemy, to successfully carry out the assigned combat tasks.

Prospective directions for further research of the raised issues can be: justification of new methods and techniques of moral and psychological training of military personnel, in accordance with the experience of conducting combat operations during the Russian-Ukrainian war.

Keywords: morality; morality; moral values; moral spirit; hostilities; combat training; national and patriotic training; psychological preparation; moral and psychological training.

Концептуалізація - Неурова А. Б.

Методика - Романишин А. М.

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

The authors declare that they have no conflict of interest.

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 08.02.24.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 29.02.24.

© 2024. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.